

III РІЧ ПОСПОЛИТА НА ШЛЯХУ ДО РОЗБУДОВИ СВОЄЇ «ПАРАСОЛІ БЕЗПЕКИ» (1989-1999 рр.)

Проаналізовано напрям атлантизму в закордонній політиці Польщі; обґрунтовано причини такого вибору політичною елітою; досліджено значення Лондонського, Римського, Брюссельського, Мадридського самітів Північноатлантичного Альянсу та їх підсумкових документів, які впливали на формування безпекової і оборонної політики Польщі; поетапно розкрито політику «малих кроків» на польському шляху до Альянсу і вказано на наслідки такого курсу.

Ключові слова: НАТО, саміт, «парасоля безпеки», політика «малих кроків».

Держави Центрально-Східної Європи (ЦСЄ), після геополітичних змін у 1989 р., брали активну участь в діяльності Наради з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ), яка виявилась єдиною «парасолею безпеки» в регіоні, особливо при проведенні діалогу із Росією [1, с. 173]. В прийнятій у 1990 р. «Парижській Карті нової Європи» наголошувалося, що ера конфронтації закінчилась, починається ера демократії, миру і єдності [2, с. 62], яка для Варшави пов'язувалась із євроатлантичною системою безпеки [3, с. 93].

Власне, вивчення євроатлантичного досвіду III Речі Посполитої (РП) залишається дуже актуальним. Неабияку роль у формуванні безпекової і закордонної політики країни мали США, як ключова держава в НАТО. Цьому питанню присвячені публікації О. Мітрофанової, Р. Земби, С. Пазимеша, Р. Кузняра, Д. Росаті, З. Бжезінського, А. Ротфельда, М. Табора. Метою нашої статті є висвітлення причин надання Польщею переваги принципу атлантизму в закордонній політиці; дослідження особливостей «малих кроків» Польщі на шляху до членства в Північноатлантичному Альянсі; розкриття значення самітів Північноатлантичного Альянсу та їх підсумкових документів для формування безпекової політики країни.

Важливі зміни і якісно нові «безпекові можливості» для регіону ЦСЄ приніс 1991 рік, коли в червні 1991 р. відбулась ліквідація РЕВ [4, с. 232], а в липні 1 – східного блоку [5, с. 145]. Це дало можливість президенту Польщі Л. Валенсі в листопаді 1992 р. затвердити такі документи: «*Безпекову політику і стратегію оборони Речі Посполитої*» та «*Основи польської безпекової політики*», де зазначалось, що пріоритетом закордонної і безпекової політики є членство в Європейській Економічній Спільноті (ЄЕС) і НАТО [6, с. 19]. Серйозним чинником стримування такого курсу виявилась присутність частин Радянської Армії, які були виведені у вересні 1993 р. [7, с. 90].

На думку американського політолога З. Бжезінського, країна, після розпаду Організації Варшавського Договору (ОВД) і СРСР, мала лишень один вибір: бути зінтегрованою на Захід, де орієнтація на НАТО гарантувала безпеку [8, с. 42]. Можна навести такі мотиви вибору Варшавою атлантичного напрямку в закордонній політиці: а) прагнення розбудувати свою «парасолю безпеки» з метою забезпечення: незалежності, суверенності, територіальної цілісності, якості життя [9, с. 5]; б) Польща, як країна на східному кордоні НАТО змогла б бути «будівничим

містків» між НАТО і Східною Європою, що давало піднесення престижу на міжнародній арені [10, с. 128]; в) модернізувати країну; г) сприяло б укладенню вигідного, але асиметричного союзу із США. Власне, НАТО, як «поміст» між Америкою та Європою, виявилось основним механізмом, який уможлилював військово-політичну участь США в європейських справах.

Правове поле діяльності Північноатлантичного Альянсу, стосовно регіону ЦСЄ, і Польщі зокрема, можна окреслити в рамках таких документів: Вашингтонський трактат від 4 квітня 1949 р., особливо ст. 5, 10 [11, с. 283]; нові стратегічні концепції у 1991 і 1999 рр.; лісабонська концепція 2010 р. (стосовно миротворчих операцій, які означали «географічно-юридичний» вихід за межі Вашингтонського трактату).

Велике значення на шляху до розбудови Польщею своєї «парасолі безпеки» мали саміти НАТО і їхні підсумкові документи, які впливали на формування політики «малих кроків» щодо досягнення стратегічної мети.

Першим сигналом НАТО щодо країн ЦСЄ став Лондонський саміт, який проходив 5-6 липня 1990 р. Саміт розпочав трансформацію Альянсу: наголошувалось на оборонній функції та партнерства з усіма країнами Європи. В результаті зустрічі глав-держав і урядів прийнято *Лондонську декларацію*, яка ввела в обіг такі поняття, як «нові європейські партнери» та «руку дружби» радянському урядові і країнам ЦСЄ з метою встановлення дипломатичних контактів при посиленій ролі НБСЄ [12, с. 15]. Міністерство закордонних справ Польщі висловило схвалення щодо можливої співпраці, яка сприяла б об'єднанню Європи [13, с. 40].

Офіційні контакти Варшави із штаб-квартирою НАТО розпочалися з візиту в березні 1990 р. міністра закордонних справ К. Скубішевського, а генсек НАТО М. Вернер прибув із візитом до Польщі у вересні 1990 р. [14, с. 118]. Президента Польщі Л. Валенсу запрошено до Брюсселю 3 квітня 1991 р. Такі візити символізували перехід від сфери ідеології до конкретної співпраці [15,

с. 115]. Питання безпеки і фінансів вирішувалось у вересні 1991 р., під час візиту прем'єра Польщі К. Білецького до Вашингтону. В ході розмови президент США Дж. Буш, пообіцяв кредит (100 млн. дол.) на реформування сфери житлового комплексу [16, с. 2].

Важливою для Польщі виявилась декларація, прийнята під час Римського саміту, який проходив 7-8 листопада 1991 р. Згідно неї, Альянс і надалі повинен відігравати ключову роль і бути джерелом стабілізації в Європі [17, с. 123]. На зустрічі прийнято *«Нову стратегічну концепцію НАТО»*, в якій йшлося про фундаментальні оборонні функції Союзу для забезпечення стратегічної рівноваги через діалог, співпрацю. Інституційною реалізацією Концепції стало утворення в грудні 1991 р. Північноатлантичної Ради Співпраці (*Nord Atlantic Cooperation council – NACC*) між НАТО та колишніми державами ОВД з метою переможної ходи демократії на Схід [18, с. 7]. Вже у 1992 р. керівництво НАТО визнало важливим простір від Владивостоку до Ванкувера, ухвалено «План дій» стосовно діалогу і співпраці [19, с. 55]. Прийнято рішення про право участі партнерів NACC у миротворчих операціях НАТО (Розділ 6, 7 Карти ООН) у вигляді створення «коаліції бажаючих».

Слід зазначити, що НАТО в Польщі більше сприймалося як військовий пакт [20, с. 29]. На 1993 р. у польських урядових програмах зазначалось, що шлях до НАТО – це стратегія з метою уникнення маргіналізації країни на просторі між Сходом і Заходом [21, с. 20]. Такий підхід пояснювався впливом російського чинника на політику Польщі. У вересні 1993 р. президент РФ Б. Єльцин звернувся із листом до чотирьох провідних членів НАТО, в якому висловлював неприхильне ставлення до можливого розширення та пропонував участь Росії в ролі «гаранта безпеки» [22, с. 102]. Українська дослідниця О. Мітрофанова зазначає, що прагнення Польщі отримати членство в НАТО відсутнє на другий план співпрацю із ЄС [23, с. 72].

У січні 1993 р. президентом Америки обрано Б. Клінтона, який прихильно ставився до політичної філософії «відкритих дверей» НАТО. «Адвокатами» Польщі в цій справі стали: німецькі міністри – К. Кінкель, В. Рюе та американські політики – сенатор Р. Люгар, політолог З. Бжезінський, політолог Ш. Готі, радники президента А. Лайк та дипломат М. Олбрайт [24, с. 8]. Саме в цих колах виникла концепція «Партнерства заради миру», що втілювалась у програму політично-військової співпраці НАТО із посткомуністичними країнами, які входили до КБСЄ з метою реформування і наближення їх оборонних структур.

Офіційно цю ідею представлено під час проходження Брюссельського саміту 11 січня 1994 р. На саміті теж обговорювалась участь сил НАТО в миротворчих операціях ООН і ОБСЄ; підтверджено, що НАТО – це політично-військовий союз, який об'єднує суверенні держави, три з яких володіють ядерною зброєю. Нову американську ідею було затверджено, як «Рамковий документ Партнерства заради миру» [25, с. 52]. Програму, яка функціонувала в рамках НАСС, можна вважати практичним кроком в розбудові стабільності, підтримці спільних цінностей [26, с. 273]. Програма передбачала допомогу НАТО в реформуванні збройних сил, участь країн ЦСЄ у миротворчих операціях, які легітимізувала НБСЄ під час Гельсінського саміту в липні 1992 р. Польський дослідник В. Мультиан цю програму вважає виявом нерішучості Заходу [27, с. 42], оскільки нічого не говорилось про розширення, тому уряд Польщі поставив за мету індивідуально і поетапно добиватись мети [28, с. 36].

Між самітами НАТО проводились переговори з РФ щодо «врегулювання» ситуації в регіоні ЦСЄ. Велике значення мала зустріч російського міністра закордонних справ А. Козирєва і держсекретаря США Х. Уоррена в Брюсселі [29, с. 22]. Російський міністр вважав, що поспішне розширення приведе до дестабілізації Європи [30, с. 27].

Наступним «малим кроком» Польщі до розбудови «парасолі безпеки» стало підписання

«Індивідуальної Програми партнерства» в Брюсселі 5 липня 1994 р., де на рік обумовлювалось військову співпрацю [31, с. 103]. На знак солідарності із Брюсселем до Польщі 7 липня прибув президент США Б. Клінтон, який заохочував: «ця програма – тільки початок, бо розширення Альянсу – це питання часу» [32, с. 36]. Також президент повідомив про те, що уряд Америки виділив для Польщі 65 млн. дол. для розвитку інвестицій.

Варшава через «Програму» декларувала наміри включення своїх збройних сил до союзних. Віце-міністр з питань оборони Є. Мілевський вважав, що це буде підготовчим етапом перед повною інтеграцією до структури, після виконання політичних і військових критеріїв [33, с. 162]. Перші серйозні спільні навчання відбулися у вересні 1994 р. Фінансування практичної сторони «Програми» брав на себе Брюссель, постановивши виділяти щорічно 10-30 млн. дол. Цікаво, що Варшава в 1995 р. із власного бюджету виділила тільки 12 млн. злотих (при потребі 60 млн.), а Конгрес США на спільні двосторонні військові навчання протягом 1995-1997 рр. витратив 1 млн. дол.

У вересні 1995 р. керівництвом НАТО представлено «Дослідження розширення НАТО», адресоване країнам ЦСЄ, де вказувались засади, способи процесу розширення; вміщено вимоги щодо розбудови демократичної політичної системи і ринкової економіки; питання цивільного контролю над армією, говорилось про готовність нести певні обов'язки із набуттям членства. Варшава цю програму сприйняла як «механізм підготовки» до проведення переговорів [34, с. 120]. «Дослідження розширення НАТО» давали відповідь на питання «як», залишивши поза увагою питання «коли» і «де» наступить розширення Альянсу.

Восени 1995 р. у Польщі відбулись президентські вибори, на яких отримав перемогу соціаліст О. Квасневський. В новому уряді пост міністра закордонних справ отримав Д. Росаті. Президент та уряд продовжили атлантичний курс попередників:

НАТО в країні сприймалось як чинник стабільності в Європі, майбутнє якої залежатиме від заангажування США [35, с. 20]. Офіційна Варшава починаючи з 1996 р. говорила про потребу встановлення союзних стосунків із США [36, с. 11], звичайно, дбаючи про добрі відносини з іншими.

Підтримку ідеї розширення НАТО висловлювали Велика Британія, Німеччина. Так, королева Єлизавета у виступі перед Сеймом засвідчила: «Польща потребує Європи і Європа – Польщі. Англія підтримує інтеграцію в НАТО і жодна країна не зможе накласти вето!» [37, с. 69]. Президент Франції Ж. Ширак, перебуваючи у Варшаві в 1996 р., наголосив, що Польща із 1997 р. може розпочинати процес вступу [38, с. 4], але при умові порозуміння із РФ.

Порозуміння із Москвою було досягнуто 27 травня 1997 р. під час зустрічі в Парижі глав-держав і урядів НАТО та президента Росії, яке увінчалось підписанням «Основного положення акту про взаємостосунки, співпрацю, безпеку між НАТО і РФ». У документі зазначалось, що сторони зацікавлені в розбудові миру в Європі [39, с. 74]. Акт виявився більше політичною декларацією поступок Москві, аніж міжнародним договором [40, с. 12].

Порозуміння із РФ відобразилось на діяльності *Мадридського саміту* НАТО – 9 липня 1997 р. У ході роботи саміту було оголошено про розширення на Схід та запрошено Польщу, Чехію і Угорщину до переговорного процесу. «В Європі виникла нова архітектура безпеки, де Альянс виконує функцію колективної оборони та залишається відкритим для інших країн» [41, с. 71].

Після Мадридського саміту, на знак підтримки, глава Білого Дому прибув із офіційним візитом до Варшави. Президент Польщі отримав нагоду ще раз попросити про встановлення союзних відносин: «участь в НАТО – це стратегічна мета. Прагнемо стати союзником країни, яка надає імпульсів цивілізаційному розвитку. Польща може і вміє дотримуватись взятих на себе зобов'язань» [42, с. 32].

Згідно встановленого порядку, генсек НАТО Х. Солана 17 серпня 1997 р. надіслав польському уряду офіційне запрошення до проведення переговорів, які тривали два місяці (вересень-жовтень 1997 р.). Переговори торкалися таких сфер: правові питання, військові зобов'язання, фінансові питання (встановлено, що Польща з 2000 р. мала щорічно вносити 45 млн. дол., Чехія – 18 млн., Угорщина – 12 млн.); питання інформаційної безпеки. Міністр закордонних справ Б. Геремек 14 листопада 1997 р. надіслав зворотній лист в Брюссель, в якому повідомляв про готовність країни до членства і виконання підписаних зобов'язань. Прем'єр Польщі Є. Бузек в промові перед Сеймом вказував, що стратегічний інтерес країни вимагає втримання в цій частині Європи військової присутності Альянсу [43, с. 7].

На підставі переговорів із країнами-кандидатами, Північноатлантична Рада приготувала Протоколи для затвердження щодо членства, які уряди Польщі, Чехії і Угорщини підписали в Брюсселі 16 грудня 1997 р., а їх ратифікація в парламентах 16 країн-членів НАТО тривала рік. В січні 1999 р. генсек НАТО Х. Солана надіслав на ім'я міністра закордонних справ Польщі лист, де висловлювалась згода на те, щоб президент III Речі Посполитої ратифікував Трактат від 4 квітня 1949 р. [44, с. 441]. Історичним моментом стало надання американському уряду 12 березня ратифікаційного Акту III Речі Посполитої. Міністр Б. Геремек на церемонії говорив: «Польща стане вірним союзником на добре і зле» [45, с. 442]. Церемонія привітання і підняття прапора відбулася 16 березня в штаб-квартирі НАТО, де Польщу представляв прем'єр Є. Бузек, Угорщину – В. Орбан, Чехію – М. Земан. Країна стала 19-м членом Союзу, а мета ще з часів «Соліданості» була реалізована; розпочалась нова епоха безпеки [46, с. 443].

Річ Посполита входила в атлантичні структури безпеки поступово, застосовуючи «політику малих кроків», де членство в Альянсі стало одним із найбільших успіхів в її історії. На польському шляху входження

під натівську «парасолу безпеки» протягом 1989-1999 рр. можна виділити наступні етапи:

1) 1989-1991 рр. – налагодження перших офіційних контактів із штаб-квартирою НАТО, Лондонська декларація, яка уможливила відкриття місій країн ЦСЄ в Брюсселі; проведення двосторонніх консультацій;

2) 1991-1993 рр. – зміна геополітичного курсу держави; становлення стосунків із Білим Домом; Римська декларація та створення інституції НАСС з метою поглибленого діалогу; візит президента РФ Б. Єльцина до Варшави та його «лист протесту» щодо розширення;

3) 1994-1995 рр. – Брюссельський саміт, де офіційно затверджено програму «Партнерство заради миру» в рамках НАСС; підписання «Індивідуальної програми», яка обумовлювала військово-фінансову співпрацю; участь Польщі у миротворчих операціях НАТО в колишній Югославії; опрацювання програми «Дослідження розширення НАТО», як першого «підручника» стосовно підготовки до членства;

4) 1996-1997 рр. – вирішення проблеми «російського чинника» через порозуміння НАТО – РФ; Мадридський саміт НАТО та «Нова євроатлантична стратегія» у квітні 1997 р., де прийнято рішення про членство Польщі в НАТО, після проведення переговорів та процедури ратифікації Протоколів;

5) 1998-1999 рр. – виконання необхідних формальностей та церемонія прийняття до Альянсу;

Можна вказати позитивні наслідки входження Польщі до НАТО:

1) *геополітичні*: а) країна перестала знаходитись на маргінесі Європи, її східний кордон, одночасно, виявився кордоном НАТО; такий військово-політичний хід сприяв зросту престижу країни; б) Варшава добилась встановлення асиметричного партнерства із США, найбільшою потугою НАТО, хоч неодноразово

висловлювалась за встановлення союзних відносин. Про піднесення авторитету держави свідчать офіційні візити президента Б. Клінтона (1994, 1998 рр.) до Польщі і президента О. Квасневського у Вашингтон 1996 р.; візит генерального секретаря НАТО Х. Солани до Польщі в 1998 р.

2) *економічні й технічні*: а) шлях до модернізації армії і зменшення витрат на оборону; б) скорочення її чисельності із 220 тис. до 120 тис. чол., а в 2008 р. відбувся перехід на професійну основу із встановленою чисельністю – 90 тис. чол. [47, с. 8]; в) зміна підходу і мислення в галузі філософії оборони і безпеки;

3) *інституціональні*: участь у міжнародних інституціях дала можливість вдосконалити власні структури, провести необхідні внутрішні реформи.

Вивчення особливостей політики «малих кроків» III Речі Посполитої з метою досягнення членства в НАТО дуже важливе, оскільки декларації самітів НАТО стосувалися регіону ЦСЄ, включаючи й Україну. На 1999 р. Польща досягла мети і збудувала для себе «парасолу безпеки». Особливості її використання в подальшому можуть бути темою окремої статті.

Таким чином, геополітичні зміни на карті регіону ЦСЄ вимагали трансформації НАТО. Варшава на кінець 1992 р. задекларувала, що стратегічною метою є отримання членства в Альянсі. У результаті роботи Лондонського, Римського і Брюссельського самітів виникла інституція НАСС, а в її рамках – програма «Партнерство заради миру», які практично втілювали декларації самітів у життя. Порозуміння з РФ дало можливість під час Мадридського саміту НАТО в 1997 р. оголосити про розширення і запросити Польщу до переговорів. У березні 1999 р. країна стала 19-м членом Північноатлантичного Союзу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Zięba R. Instytucjonalizacja wspólnych opcji zewnętrznych państw / R. Zięba / Bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie / [pod. red. J. Kukułki]. – Warszawa : Sholar, 1994. – S. 171-185.

2. Paryska Karta nowej Europy. Paryż, 21 listopada 1990 r. // Stosunki międzynarodowe 1989-2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów / [red. Z. Leszczyński, A. Koseski]. – Pułtusk : Wydawnictwo Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, 2001. – S. 62.
3. Parzymies S. Unia Europejska a Europa Środkowa. Perspektywy współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa / S. Parzymies // Sprawy Międzynarodowe. – nr. 3. – 1993. – S. 89-110.
4. Protokół o rozwiązaniu rady wzajemnej pomocy Gospodarczej. Budapeszt, 28 czerwca 1991 r. // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1992. – nr. 1. – S. 232-233.
5. Protokół o utracie mocy Układu o przyjaźni, współpracy i pomocy wzajemnej, podpisanego w Warszawie 14 maja 1955 r. oraz Protokołu o przedłużeniu jego obowiązywania, podpisanego w Warszawie 26 kwietnia 1985 r. Praga, 1 lipca 1991 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1992. – nr. 2. – S. 144-147.
6. Założenia polskiej polityki bezpieczeństwa. Warszawa, 2 listopada 1992 r. // Wojsko Polskie-Informator'95. – Warszawa, 1995. – S. 13-32.
7. Brzeziński Z. Druga szansa. Trzej prezydenci i kryzys amerykańskiego supermocarstwa / Z. Brzeziński / [Przeł. M. Szubert]. – Warszawa : Świat książki, 2008. – 192 s.
8. Brzeziński Z. Wielka szachownica / Z. Brzeziński / Przeł. T. Wyżyński. – Warszawa : POLITEJA, 1999. – 228 s.
9. Zięba R., Zając J. Budowa zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego Polski. Ekspertyza / R. Zięba, J. Zając. – Warszawa, 2010. – 52 s.
10. Kaczmarek J. NATO – Polska 2000 / J. Kaczmarek. – Wrocław : Atla2, 1999. – 207 s.
11. Porozumienie o utworzeniu Paktu Północnoatlantyckiego. Waszyngton. 1949 r., kwiecień 4 // Historia powszechna 1879-1990. Dzieje polityczne i gospodarcze historia dyplomatyczna, prawo i stosunki międzynarodowe. Wybór dokumentów / [red. M. Nadolskiego]. – Warszawa: PAN, 1991. – S. 281-285.
12. Deklaracja Londyńska o przeobrażonym Sojuszu Północnoatlantyckim ogłoszona przez szefów państw lub rządów uczestniczących w posiedzeniu Rady Północnoatlantyckiej. Londyn, 5-6 marca 1990 r. // Studia i materiały. NATO 1990-1992. Otwarcie Sojuszu na Wschód. Warszawa : PISM, – lipiec 1992. – nr.1., zeszyt I. – S. 14-19.
13. Krzecunowicz A. Krok po kroku. Polska droga do NATO 1989-1999 / A. Krzecunowicz. – Warszawa: Wydawnictwo Znak, 1999. – 258 s.
14. Towards a new Europe – address by the Secretary general of NATO, mr Manfred Wörner. Warszaw, September 13, 1990 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1993. – nr. 1. – S. 112-125.
15. Tabor M. Stosunki Polska-NATO / Tabor M // Polska w procesie integracji i bezpieczeństwa europejskiego / [red. K. Jaźwiński]. – Warszawa : Wydawnictwo ASKON, 1999. – S. 112-138.
16. Krajewska Z. Konkretna pomoc, ostrożne poparcie / Z. Krajewska // Rzeczpospolita. – 1991. – 12 września. – S. 2.
17. Deklaracja na temat pokoju i współpracy. Dokument Szczytu NATO. Rzym, 7-8 listopada 1991 r. // Ekspertyzy UZE a Europa Środkowa i Wschodnia. Dokumenty. – Zeszyt 2. – S. 122-123.
18. Krajewski A. Ważna propozycja Bakera i Genszera: Północnoatlantycka rada Współpracy z Europą Wschodnią i ZSRR / A. Krajewski // Rzeczpospolita. – 1991. – 4 października. – S. 7.
19. Nadzwyczajne spotkanie Północnoatlantyckiej Rady Współpracy. Plan działania w sprawie dialogu, współpracy. Bruksela, 10 marca 1992 r. // Studia i materiały NATO 1990-1992. Nowe otwarcie. – Warszawa : PISM, 1992. – nr. 1. – cz. II. – S. 55-56.
20. Raport o stanie bezpieczeństwa państwa: aspekty zewnętrzne. Komitet Badań naukowych. – Warszawa : PISM, 1995. – S. 142.
21. Kasznia P. Olechowski A.: Polska nie może być granicą Europy / P. Kasznia // Rzeczpospolita. – 1994. – 15 czerwca. – S. 20.
22. Tabor M. Wojskowe czynniki bezpieczeństwa / M. Tabor // bezpieczeństwo międzynarodowe w Europie Środkowej po zimnej wojnie / [red. J. Kukułki]. – Warszawa : Scholar, 1994. – S. 93-105.
23. Мітрофанова О. Французький підхід до українського і польського чинників в європейському стратегічному просторі / О. Мітрофанова. // Людина і політика. – 2001. – № 1. – С. 69-74.
24. Walczak S. Żelazna dama Klintona / S. Walczak // Rzeczpospolita. – 1996. – 6 grudnia. – S. 8.
25. Dokument Ramowy. Bruksela, 11 stycznia 1994 // Stidia i materiały / [M. Wągrowska]. – 1994. – nr. 8. – S. 51-55.
26. Nowak J. NATO: główne dylematy i pytania o przyszłość / J. Nowak // Dokąd zmierza świat? / [red. A. Rotfeld]. – Warszawa, 2008. – S. 263-286.
27. Multan W. Wizje bezpieczeństwa europejskiego / W. Multan. – Warszawa : ELIPSA, 1997. – 264 s.
28. Zięba R. Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego // Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego. Wyd. IV. – Warszawa : Scholar, 2004. – S. 15-43.
29. Wągrowska M. Szczyt Clinton-Jelcyn we wrześniu / M. Wągrowska // Rzeczpospolita. – 1994. – 23 czerwca. – S. 22.
30. Klugman A. Kozyrów przeciwko rozszerzenia / A. Klugman // Rzeczpospolita. – 1994. – 4 listopada. – S. 27.
31. Individual Partnership Programme between the Republic of Poland and NATO. Warsaw-Bruussels, July 5, 1994. // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM. – 1994. – nr. 3. – S. 100-162.
32. Address by the president of the United States of America willam J. Clinton to the Diet and Senat of the Republic of Poland. Warsaw, July 7, 1994 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM. – 1994. – nr. 3. – S. 34-42.

33. Przemówienie ministra obrony Rzeczypospolitej Polskiej J. Milewskiego w Sejmie RP. 10 lipca 1994 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM. – 1994. – nr. 3. – S. 162.
34. Polska w procesie integracji i bezpieczeństwa europejskiego / [red. K. Jaźwiński]. – Warszawa : Askon, 1999. – 138 s.
35. Éxposée premiera Rzeczypospolitej Polskiej W. Cimoszewicza w Sejmie. Warszawa, 14 lutego 1996 r. // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM. – 1996. – nr. 1. – S. 17-24.
36. Przemówienie prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego na spotkaniu z Korpusem Dyplomatycznym. Warszawa, 15 stycznia 1996 r. // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1996. – nr. 1. – S. 9-16.
37. Speech of her Majesty Queen Elizabeth II of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland at the special session of the Polish Diet and Senate. Warsaw, March 26, 1996 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM. – 1996. – nr. 1. – S. 67-70.
38. Chirac: prononce à Varsovie l'entrée de la Pologne dans l'Union Européenne dans l'an 2000 // Le Monde. – 1997. – 13 septembre. – P. 4.
39. Founding Act on Mutual relations, cooperation and security between NATO and the Russian Federation. Paris, May 27, 1997 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1997. – nr. 2. – S. 74-90.
40. Rak K. Bezpieczeństwo, głupcy / K. Rak // Rzeczpospolita. – 2014. – 7 października. – S. 12.
41. Madrid Declaration on Euro-Atlantic Security and Cooperation. Madrid, Juli 8, 1997 // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1997. – nr. 3. – S. 71-88.
42. Przemówienie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego. Warszawa, 10 lipca 1997 r. // Przemówienia, listy, wywiady prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Aleksandra Kwaśniewskiego. Wybór. – Warszawa : Kancelaria Prezydenta, 1999. – S. 31 – 32.
43. Éxposée sejmowe premiera Rzeczypospolitej Polskiej J. Buzka. Warszawa, 10 listopada 1997 r. // Zbiór dokumentów. – Warszawa : PISM, 1997. – nr. 4. – S. 7-11.
44. List sekretarza generalnego NATO J. Solany zapraszający Polskę do przystąpienia do Traktatu Północnoatlantyckiego. 29 stycznia 1999 r. // Stosunki Międzynarodowe 1989-2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów / [red. Z. Leszczyński, A. Koseski]. – Pułtusk : Wydawnictwo Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, 2001. – S. 441.
45. Wytąpienie B. Geremeka ministra spraw zagranicznych RP Polskiej podczas ceremonii przekazania Aktu Ratyfikacyjnego Traktatu Północnoatlantyckiego. Missouri, 12 marca 1999 r. // Stosunki Międzynarodowe 1989-2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów / [red. Z. Leszczyński, A. Koseski]. – Pułtusk : Wydawnictwo Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, 2001. – S. 442.
46. Éxposée ministra spraw zagranicznych B. Geremeka wygłoszone w Sejmie RP. Warszawa, 8 kwietnia 1999 r. // Stosunki międzynarodowe 1989-2000. Wybór tekstów źródłowych i materiałów / [red. Z. Leszczyński, A. Koseski]. – Pułtusk : Wydawnictwo Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, 2001. – S. 443.
47. Wroński P. Droga od sojuszu z ZSRR do NATO / P. Wroński // Gazeta Wyborcza. – 2014. – 8 kwietnia. – S. 8.

О. Н. Нащочин,

Прикарпатский национальный университет им. В. Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина

III РЕЧЬ ПОСПОЛИТАЯ НА ПУТИ К СООРУЖЕНИЮ «ЗОНТА БЕЗОПАСНОСТИ» (1989-1999 гг.)

Проанализировано направление атлантизма в внешней политике Польши; обоснованно причины такого выбора политической элитой; исследовано значение Лондонского, Римского, Брюссельского, Мадридского саммитов Североатлантического Альянса и их итоговых документов, которые влияли на формирование безопасности и оборонной политики страны; поэтапно раскрыто политику «малых шагов» на польском пути к Альянсу и указано на последствия такого курса.

Ключевые слова: НАТО, саммит, «зонтик безопасности», политика «малых шагов».

O. Nashchochyn,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

III RICH POSPOLYTA ON THE WAY TO BUILDING UP «THE UMBRELLA OF SAFETY» (in the years 1989-1999)

Study areas of foreign policy of Poland is very important. A significant role in shaping security and foreign policy of the country had the US as a key state in NATO. In the article the preconditions of choice by the Polish government in

principle Atlanticist foreign policy. The aim of the study was: a) the disclosure policy of «small steps» Poland towards building its «security umbrella»; b) disclosure of the value of London, Rome, Brussels, Madrid summit of the North Atlantic Alliance and their final documents to form the country's security policy; c) study the role of NATO institutions – NACC in shaping the «architecture» of European security; d) clarify the role of the «Russian factor» in the foreign policy of the country and the importance of the visit of Russian President Boris Yeltsin to Poland in 1993.

Geopolitical changes in the CEE region in 1989/91 biennium. Contributed to the policy of «open doors» which caused the transformation within the Alliance. Of great importance to cooperation with NATO partners who were part of the CSCE was the program «Partnership for Peace», in NACC, and its practical implementation in the «Individual Partnership Programme», which enabled Warsaw modernize its armed forces to reform the army and join peacekeeping operations under the auspices of the OSCE and the UN. Criteria and requirements for desired Alliance, CEE received in the «Study of NATO expansion» in 1995 on the way to the Polish Alliance was an important dialogue with the White House, especially in the neutralization of Russian influence.

Criteria and requirements for desired Alliance, CEE successful dialogue NATO, the US and Russia, which ended in 1997 signing of the «Act» influenced the final position of the Madrid Summit. In Madrid announced the expansion of the East, and Hungary, the Czech Republic and Poland were invited to «perform formalities» (negotiations on signing Association, signing protocols ratification) to join NATO. In March 1999 the country has achieved the goal, built its «security umbrella» and became the 19th member of the North Atlantic Alliance.

Keywords: NATO, summit, «the Umbrella of Safety», policy of «small steps».

Рецензенти: *Тригуб П. М.*, д-р іст. наук, проф.;
Котляр Ю. В., д-р іст. наук, проф.